MODELUL COŞERIU – UN MODEL CULTURAL INTEGRAL

INGA EDU[*]

Atunci când cineva vorbeşte despre E. Coşeriu, transpare, din cuvinte, tonul enigmatic al unei familiarităţi, dovadă a unei percepţii subtile a personalităţii, dar şi a asumării unui „orgoliu" pentru simplul fapt de a-l fi cunoscut pe marele lingvist. Coşeriu omul şi lingvistul s-a bucurat de o receptivitate diferită de-a lungul anilor, atât în spaţiul românesc, cât şi în cel european (şi nu numai). Oricum, toţi cei care vorbesc şi scriu despre el nu separă aspectul ştiinţific de cel uman. Este deja înrădăcinată ideea că opera şi personalitatea lui Coşeriu este accesibilă mai mult elitei intelectuale şi mediilor academice, unde numele lui a devenit legendă.

În numărul 10–11 din anul 2003, revista „Contrafort" (CF) realizează un supliment intitulat *Modelul Coşeriu*. Din cele patru întrebări ale anchetei am selectat întrebarea: „Se poate vorbi despre un «model Coşeriu» – uman, intelectual, profesional – valabil pentru comunitatea ştiinţifică de azi? Care ar fi caracteristicile esenţiale ale acestui model?" (*Evocare Eugeniu Coşeriu – anchetă*, CF, 16). În funcţie de nucleul cultural căruia aparţin, am categorizat opiniile în cele aparţinând spaţiului european şi cele circumscrise spaţiului naţional. Deşi prin naţional ne referim la spaţiul românesc în integralitatea sa, nu putem ignora faptul că trebuie să avem în vedere două ţări diferite, iar basarabenii sunt mai emotivi în asimilarea acestui model. Paradoxul acestui popor ce „stă împotriva curentului" (Valentina Butnaru, *Eugeniu Coşeriu avea stofă...*, CF, 24) şi a cărui „condiţie zilnică este lupta şi rezistenţa" (*ibidem*) constă tocmai în faptul de a da lumii personalităţi notorii, recunoscute de alte popoare, dar necunoscute acasă o anumită perioadă de timp. Eugeniu Coşeriu se integrează în această categorie alături de Eugen Holban, Nestor Vornicescu, Antonie Plămădeală etc. În timp, a devenit aproape „legendă, după cum legendă era şi lumea din afara Basarabiei" (*ibidem*, 23), o personalitate a cărei constituire a început „pe acel val impetuos de energie modelatoare dintre războaie" (*ibidem*).

[*] Institutul de Filologie, Academia de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, bd. Ştefan cel Mare, nr. 1, Republica Moldova.

ALIL, t. LI, 2011, Bucureşti, p. 177–180

BDD-A1225 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:27 UTC)

„Apariţia în carne şi oase, din *neundele* occidental, a lui Eugeniu Coşeriu – susţine Valentina Tăzlăuanu – a însemnat [...] că acea disponibilitate pentru cultură şi acel spaţiu integrator de care ne-a despărţit mai mult de o jumătate de secol [...] a existat cu adevărat" (Valentina Tăzlăuanu, *Ancheta Contrafort*, CF, 22). Basarabenii şi-au asumat această celebritate ştiinţifică ca pe o recompensă pentru calvarul istoric. Pentru intelectualii din Basarabia, existenţa unui model Coşeriu este un fapt incontestabil, opinie motivată dacă luăm în consideraţie factorii istorici. Ei sunt uluiţi şi mişcaţi de energia spirituală a lui Coşeriu, de dinamicitatea lui, aşa cum îl descrie Valentina Butnaru: „Era extraordinar de viu: cu un perfect simţ al umorului care te stimula, foarte sociabil, mobil, ager, binevoitor şi agreabil în comportament. Dincolo de aşteptările mele de a vedea un monstru sacru, distant, Coşeriu era uluitor de cald şi accesibil [...]. Ca să mă refer la modelul savant – programul Coşeriu impresiona: riguros, stabilit pe zile şi ore pe un an-doi înainte" (Valentina Butnaru, *art. cit., loc. cit.*).

Toţi cei care l-au cunoscut păstrează tainic câte o amintire revelatoare despre lingvistul basarabean. Ana Bantoş, de exemplu, evocă un moment de la întâlnirea cu Eugeniu Coşeriu, din anul 1991. Mihai Cimpoi, în calitate de moderator, a menţionat faptul că lingvistul are în casa sa de la Tübingen o bibliotecă amenajată în 12 camere. Atunci cineva din cei prezenţi a spus: „Bine că le are!" şi, evident, a urmat un hohot de râs al sălii împreună cu celebrul oaspete. Aceasta a demonstrat „umorul spontan, mucalit, blândeţea, bonomia, capacitatea de a ierta, dar nu şi de a uita [...] capacitatea de a persevera fără a-ţi afişa încrâncenarea, de a reuşi fără a te complace în imaginea de învingător, de a fi onest cu propria ta dimensiune ca om de ştiinţă şi de a fi onest cu cei de la care ai pornit" (Ana Bantoş, *Ancheta Contrafort*, CF, 28). În acelaşi context, Maria Şleahtiţchi scrie despre o întâmplare de la Colocviul consacrat celor 80 de ani de la naşterea lui Coşeriu: „ [...] în drum spre restaurant, ne-am dat seama că nu este cu noi Profesorul. S-a întors, fiind cel mai tânăr şi, respectiv, mai iute de picior, Nicolae Leahu. L-a găsit în curtea universităţii, uşor pierdut, obrăzindu-ne: «M-aţi lăsat şi voi ca bucureştenii...»" (Maria Şleahtiţchi, *„Prin faptul că sânt vă fac să fiţi şi voi"*, CF, 28.). În aprecierea Valentinei Tăzlăuanu găsim o doză mai mică de afectivitate în exprimarea unei revolte interioare generată nu de celebritatea lingvistului, ci de incompatibilitatea dintre prestigiul personalităţii lui Coşeriu şi mediocritatea şi laşitatea academică, aceea care „face casă bună cu politica şi nu, cum ar fi firesc, cu logica ştiinţifică" (Valentina Tăzlăuanu, *art. cit., loc. cit.*). Receptarea operei lui Coşeriu este superficială, conform afirmaţiei scriitoarei, iar cauza constă în lipsa de traduceri ale scrierilor sale.

Într-o enumeraţie apozitivă, Andrei Crijanovschi îl defineşte pe Coşeriu astfel: „celebrul lingvist, Omul-legendă, compatriotul nostru" (Andrei Crijanovschi, *Ancheta Contrafort*, CF, 25), afirmaţie din care se observă clar tendinţa de asumare, la nivel naţional, a lui Coşeriu. Modelul Coşeriu este considerat un model ştiinţific fiindcă „a devansat ştiinţa lingvistică mondială" (*ibidem*), fiind omul care a venit din viitor şi căruia Andrei Crijanovschi îi atribuie titlul de supramodel.

BDD-A1225 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:27 UTC)

În lista caracteristicilor modelului, Margareta Curtescu include erudiţia, perseverenţa, toleranţa faţă de opiniile altora, tenacitatea, fidelitatea în raport cu tine însuţi, muncă şi iar muncă (Margareta Curtescu, CF, 29). Şi Vladimir Beşleagă susţine că Eugeniu Coşeriu a fost o personalitate puternică, consacrată muncii până la uitare de sine, fapt care i-a şi determinat succesul; dar factorul determinant al evoluţiei până la rangul de model a fost intuirea vocaţiei, conştientizarea şi valorificarea ei. Silviu Berejan găseşte caracteristicile modelului Coşeriu în cele cinci principii filosofico-lingvistice ale cercetării ştiinţifice, principii enunţate de însuşi Coşeriu: „principiul obiectivităţii, principiul umanismului, principiul tradiţiei, al antidogmatismului şi principiul utilităţii publice” (Silviu Berejan, CF, 17).

În România, modelul Coşeriu este apreciat mai mult din optică strict ştiinţifică, lucru favorizat de conştientizarea necesităţii de schimbare a nivelului cultural al ţării anterior aceleiaşi conştientizări în Basarabia. Dumitru Irimia şi Aurel Codoban l-au descris din câteva perspective diferite: „Sub aspect *uman*, modelul Coşeriu înseamnă capacitatea de a-ţi apăra umanitatea, deopotrivă, şi în pofida obstacolelor cu care ai a te confrunta, şi în pofida succesului şi a recunoaşterii valorilor pe care le pui în circulaţie. Sub aspect *intelectual*, să nu încetezi niciodată să-ţi pui întrebări, să ajungi în timp la certitudini, dar să nu încetezi niciodată să ai îndoieli. Sub aspect *profesional*, să-ţi înscrii cercetarea şi cunoaşterea fenomenului în sistem, cu respectarea esenţei specifice a acestuia, nu prin obligarea fenomenului/obiectului să se supună la un construct mental” (Dumitru Irimia, CF, 16). Cel de al doilea e de părerea că una din cele mai importante calităţi ale intelectualului Coşeriu era „capacitatea de a gândi cu claritate clasică complexitatea problemelor modernităţii târzii”. În plan profesional era „un edificator de instituţii”, iar în plan uman „avea o generozitate remarcabilă faţă de cei tineri şi înzestraţi [...]. Avea o afecţiune specială şi exigentă pentru tinerii care veneau din România şi Basarabia” (Aurel Codoban, CF, 29).

La baza modelului coşerian, Nadia Anghelescu aşază principiile privind moralitatea omului de ştiinţă, iar Marius Sala îl consideră un geniu, „un model greu de urmat”. Pentru Nicolae Saramandu, un model trebuie să aibă mai întâi înzestrare de la natură ca să acceadă într-o originalitate şi o forţă de creaţie ce nu pot fi apreciate prin cuvinte obişnuite.

Eugen Munteanu nu evită aspectul spiritual al modelului Coşeriu, dar consemnează că această dăruire totală este înţeleasă ca o vocaţie şi o activitate creatoare pentru procesul de cercetare. La aceasta se adaugă curajul de a fi original, năzuinţa spre obiectivitate şi spiritul critic (CF, 18).

Pentru discipolii săi din Europa, Coşeriu rămâne întotdeauna un model, un model privit însă din perspectiva Vestului. Dimensiunile modelului sunt mai ample în România şi Basarabia, iar în Europa receptarea lui Coşeriu e diferită nu doar de la ţară la ţară, ci şi de la o universitate la alta, întrucât cursurile dispun de o libertate nelimitată, aşa cum afirmă Luminiţa Fassel. Ea vorbeşte şi despre un curent lingvistic – coşerianismul – „[...] singurul care, în plan teoretic, integrează suma tuturor curentelor şi metodelor ştiinţifice anterioare” (CF, 19). Donatella Di Cesare crede că Eugeniu Coşeriu poate fi considerat un model, doar dacă prin model înţelegem ceea ce este ideal, intangibil (CF, 34). François Rastier apreciază

BDD-A1225 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:27 UTC)

talentul didactic al lui Coşeriu şi consideră că fiecare lingvist tânăr îşi face micul său model Coşeriu în funcţie de interesele ştiinţifice.

Rosario Gonzales Peres îngustează limitele modelului la aria semanticii structurale şi funcţionale, iar Rudolf Windisch afirmă că putem vorbi mai curând despre un model „al lingvisticii şi romanisticii instituit de Coşeriu" (CF, 35).

În interviul acordat revistei „Contrafort" în 1996, E. Coşeriu afirma că destinul Basarabiei îl vede cu speranţă şi cu mare teamă. L-aş numi pe Coşeriu model cultural nu doar pentru faptul că s-a născut în cultura basarabeană şi a făcut şcoală românească, ci şi pentru obiectivitatea cu care priveşte situaţia actuală a ţării în raport cu Occidentul. Problema reîntregirii teritoriale este doar o problemă internă şi ea nu afectează cu nimic Europa, deoarece ea are alte unităţi de măsură şi noi, ca popor, suntem prea puţin importanţi.

Ar mai trebui amintit faptul că marele om de ştiinţă a reuşit să vocalizeze ceea ce ne durea enorm şi a încercat să atenueze lupta dintre generaţii în literatură. Fiecare dintre generaţiile literare, în opinia lingvistului, trebuie să-şi înţeleagă menirea şi să nu-şi arunce replici depreciative. Scriitorii mai în vârstă au avut un alt destin şi o altă misiune; ei s-au sacrificat misiunii naţionale care era mai importantă în acel moment. Cei tineri, care ar trebui să răspundă şi aspiraţiilor europene, contemporane, nu se implică atât de mult în lupta pentru această misiune: „Cred că tinerii [...] ar trebui să se apropie de cei mai în vârstă şi să încerce să salveze cât se poate salva din ei. Adică ar trebui să încerce să vadă care au fost motivele, cum şi-au înţeles ei la un moment dat misiunea şi cât au putut totuşi realiza în condiţiile în care au trăit. Şi sunt destule lucruri de salvat la unii din ei"[1].

EUGENIO COSERIU – AN INTEGRAL CULTURAL MODEL

ABSTRACT

Opinions about Coseriu are varied as not everybody who speaks or writes about him knows his works. His works were not completely translated and that is why we can't say we know it in depth. In Romania and Basarabia opinions are more appreciative, but in Europe Coseriu model has a scientific perception. For Romanian space Coseriu became a model which links with Europe and through which we understood the need of European integration.

Key-words: *cultural core*, *cultural model*, *Eugenio Coseriu*, *academic environment*, *national space*.

[1] Eugen Coşeriu, *Destinul Basarabiei îl văd cu speranţă şi cu mare teamă...*, în vol. *Interviu la «Contrafort»*, de Vasile Gârneţ, Chişinău, Editura Cartier, 2010, p. 57.

BDD-A1225 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:27 UTC)